

بررسی رابطه بین هوش معنوی و یادگیری در بین دانش آموزان متوسطه شهر گرمه

زهرا تمجیدی^۱، فاطمه علی‌آبادی^۲، سید سعید حسینی تنها^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بجنورد، خراسان، ایران (نویسنده مسئول).

۲. دکتری مدیریت آموزشی، گروه مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بجنورد، خراسان، ایران.

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، مدیریت و رویدادهای ورزشی، دانشگاه صنعتی، واحد شاهرود، سمنان، ایران.

فصلنامه ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، دوره پنجم، شماره چهاردهم، بهار ۱۴۰۴، صفحات ۲۶-۳۱

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین هوش معنوی و یادگیری در بین دانش آموزان متوسطه شهر گرمه است. روش تحقیق از حیث هدف کاربردی و از حیث روش از نوع تحقیقات توصیفی پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش عبارت است از کلیه دانش آموزان متوسطه شهر گرمه در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ با نمونه‌ای به حجم ۱۲۰ نفر از طریق جدول مورگان و تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار تحقیق دو پرسشنامه استاندارد هوش معنوی کینگ (۲۰۰۸) و پرسشنامه یادگیری کلب (۱۹۸۵) مورد استفاده قرار گرفت. به منظور محاسبه روایی از روایی محتوایی و برای محاسبه پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج بیانگر روا و پایا بودن پرسشنامه‌ها بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش، از شاخص‌های آمار توصیفی و آزمون‌های آمار استنباطی جهت بررسی و آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است. متغیرهای پژوهش دارای زیر مؤلفه‌هایی بودند و به منظور تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات از روش آزمون پیرسون استفاده شد. برای تحلیل کلیه داده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۳ استفاده گردید. نتایج پژوهش نشان داد که بین هوش معنوی و یادگیری رابطه معنی‌دار وجود دارد. بین تفکر وجودی انتقادی و یادگیری رابطه معنی‌دار وجود دارد. بین ارائه مفهوم شخصی بر یادگیری در دانش آموزان رابطه معنی‌دار وجود دارد و بین ایجاد موقعیت هوشیاری و یادگیری دانش آموزان رابطه معنی‌دار وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: هوش معنوی، یادگیری، آگاهی و موقعیت هوشیاری، دانش آموزان متوسطه.

مقدمه

معنویت یکی از نیازهای درونی انسان است که در قلبها و ذهنها و در آیینها، به‌ویژه در آیین‌های مذهبی وجود دارد (صمدی، ۱۳۹۵). سازه هوش معنوی یکی از مفاهیم جدید، جذاب و بحث‌برانگیزی است که در پرتو توجه و علاقه جهانی محققان، صاحب‌نظران و به‌ویژه روان‌شناسان به حوزه دین و معنویت توسعه پیدا کرده است و برای اولین بار استیونز در سال ۱۹۹۶ مفهوم هوش معنوی را در ادبیات آکادمیک روانشناسی مطرح کرد (سهرابی و ناصری ۱۳۸۹). گاردنر (۲۰۰۰) مفهوم هوش معنوی را در ابعاد مختلف مورد نقد و بررسی قراردادند و پذیرش این مفهوم ترکیبی معنویت و هوش را به چالش کشیدند (ابراهیمی و کوه بنانی، ۱۳۹۰).

هوش معنوی نوعی از هوش است که از طریق آن افراد قادر می‌شوند تا فعالیت‌ها و زندگی خود را در فضایی غنی‌تر، وسیع‌تر و بامعنا تر قرارداده و تعیین کنند کدام‌یک از ویژگی‌های زندگی معنای بیشتری دارد (نورالهی، ۱۳۹۷). هوش معنوی موجب افزایش قدرت انعطاف‌پذیری و خودآگاهی انسان می‌شود، به طوری که فرد در برابر مشکلات و سختی‌های زندگی، صبوری و تلاش بیشتری برای یافتن راه‌حل از خود نشان می‌دهند. افراد دارای هوش معنوی بالا به‌واسطه برخورداری از خودآگاهی و بینش عمیق‌تر نسبت به مسائل، به کارآمدی خودباور بیشتری دارند و برای غلبه بر آن‌ها بیشتر تلاش می‌کنند (زارعی، ۱۳۹۹).

از نظر نازل (۲۰۰۴) هوش معنوی بیانگر توانایی فرد در استفاده از ظرفیت‌ها و منابع معنوی به‌منظور شناخت بهتر موضوعات وجودی، معنوی و واقعی، یافتن معنا و حل‌وفصل آن‌هاست. به نظر ایشان هوش معنوی از روابط فیزیکی و شناختی فرد با محیط پیرامون خود فراتر می‌رود و وارد حیطه شهودی و متعالی دیدگاه فرد به زندگی خود می‌شود. این دیدگاه شامل تمام رویدادها و تجارب فرد است که تحت تأثیر نگاهی کلی قرار گرفته‌اند (دهقانی و فضل‌الهی قمشی، ۱۳۹۴).

هوش معنوی از روابط فیزیکی و شناختی فرد با محیط پیرامون خود فراتر و وارد حیطه شهودی و متعالی دیدگاه فرد به زندگی خود می‌گردد. این دیدگاه شامل همه رویدادها و تجارب فرد می‌شود که تحت تأثیر یک نگاه کلی قرار گرفته‌اند. فرد می‌تواند از این هوش برای چارچوب دهی و تفاسیر مجدد تجارب خود بهره گیرد. این فرایند قادر است از لحاظ پدیدار شناختی به رویدادها و تجارب فرد معنا و ارزش شخصی بیشتری بدهد (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۶).

شاید در هیچ عصر و زمانه‌ای، یادگیری به این اندازه از اهمیت برخوردار نبوده است. حجم دانش روزافزون، کهنه شدن سریع دانش و داده‌ها و لزوم جایگزینی داده‌های قدیمی با یافته‌ها و دانش نو، و تحولات فناوری در زمینه آموزش، همگی لزوم پژوهش در مورد چگونگی یادگیری و استفاده از دانش حاصله در جهت سرعت بخشیدن و بهینه‌سازی کیفی آموزش را به شدت محسوس کرده است (امینی و همکاران، ۱۳۹۱). یادگیری در انسان می‌تواند بخشی از فرایند تحصیل، توسعه فردی، و تمرینات باشد که ممکن است هدفمند یا به‌وسیله انگیزش انجام شود. مطالعه اینکه یادگیری چگونه رخ می‌دهد بخشی از روانشناسی تربیتی، تئوری آموزش و علوم پرورشی می‌باشد. یادگیری ممکن است در نتیجه خوگیری یا شرطی شدن کلاسیک همانطور که در بسیاری از تیره‌های جنیندگان دیده شده است انجام شود یا اینکه می‌تواند نتیجه کارهای پیچیده‌ای نظیر بازی که صرفاً در جنیندگان هوشمند دیده شده است، باشد. یادگیری فرایندی است که موجب بقاء و وحدت هستی در بین موجودات زنده می‌گردد؛ زیرا یکپارچگی هستی آدمی وابسته به انجام کنش‌های مختلف از جمله یادگیری می‌باشد. یادگیری شامل اکتساب دانش، مهارت‌ها، راهبردها، عقاید و رفتارهاست، یادگیری شامل تغییرات بادوام در رفتار و یا قابلیت شدن است به شیوه‌ای که این شدن ناشی از تمرین یا سایر اشکال تجارب کسب شده می‌باشد (افروز و همکاران، ۱۳۹۵).

یادگیری به صورت آنی انجام نمی‌شود، بلکه بر پایه دانسته‌های گذشته رشد می‌کند. بر همین پایه، دید ما یادگیری می‌تواند در راستای یک‌روند تعریف شود تا مجموعه‌ای از دانش شیوه انجام و گزاره‌هایی بر مبنای واقعیت باشند. یادگیری، درنهایت به تغییراتی می‌انجامد و هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه هوش معنوی و یادگیری است.

مفهوم معنویت در ادبیات آکادمیک روانشناسی برای اولین بار در سال ۱۹۹۶ توسط اساتینوس مطرح شد (سهرابی، ۱۳۹۸). سیسک و تورنس (۲۰۰۱) ریشه هوش معنوی را نوشته‌های باستان و عرفان شرق می‌دانند. آن‌ها به تأثیر صوفی‌ها، اسلام، بودا اشاره کرده‌اند (منصوری و همکاران، ۱۳۹۵). به گفته‌ی تیلیچ معنویت قلمرو و دغدغه‌ی نهایی است؛ چون همه‌ی انسان‌ها دغدغه‌ی نهایی دارند. پس همگی معنوی‌اند (صمدی، ۱۳۹۵). گاردنر (۱۹۹۹) مفهوم هوش معنوی را در ابعاد مختلف مورد نقد و بررسی قرارداد و پذیرش این مفهوم ترکیبی از معنویت و هوش را به چالش کشید.

کینگ (۲۰۰۸) هوش معنوی را مجموعه‌ای از ظرفیت‌های ذهنی که به هوشیاری، یکپارچگی و کاربرد انطباقی جنبه‌های معنوی و جهان مافوق وجودی شاخص، کمک کرده و منجر به خروجی‌هایی مثل تفکر وجودی عمیق، افزایش معنا، شناسایی عالم مافوق و سلطه حالت‌های معنوی می‌شود، تعریف نموده است. ولمن (۲۰۰۱) هوش معنوی عبارت است از ظرفیت انسان برای پرسیدن سؤال‌هایی درباره معنای زندگی و به و طور همزمان تجربه و به هم پیوسته بین هر کدام از ما و جهانی که در آن زندگی می‌کنیم (سهرابی، ۱۳۹۸).

ادواردز معتقد است داشتن هوش معنوی بالا با داشتن اطلاعاتی در مورد هوش معنوی متفاوت است. این تمایز فاصله میان دانش نظری را مطرح می‌کند. لذا نباید داشتن دانش وسیع در مورد مسائل معنوی و تمرین‌های آن‌ها را هم‌ردیف دستیابی به هوش معنوی از طریق عبادت و تعمق برای حل مسائل اخلاقی دانست؛ هرچند که می‌توان گفت برای بهره‌مندی مؤثر از معنویت، داشتن توأمان دانش نظری و عملی لازم می‌باشد (غباری بناب و همکاران، ۱۳۹۶).

سیندی ویگلز ورت، هوش معنوی را به عنوان توانایی برای رفتار کردن همراه با دل سوزی و مهربانی و عقب و خرد با حفظ آرامش درونی و بیرونی بدون توجه به شرایط می‌داند (منصوری و همکاران، ۱۳۹۵). یونگ معتقد است که در بسیاری از افراد پس از ۳۵ سالگی تغییرات عمده‌ای در ناخودآگاه صورت می‌گیرد که ممکن است در روند معنویت و هوش معنوی تأثیرگذار باشند. همچنین بعضی از محققان از جمله یونگ، معتقدند که در زنان این تحول متفاوت از مردان صورت می‌گیرد (غباری بناب و همکاران، ۱۳۹۶). سانتوس معتقد است هوش معنوی در مورد ارتباط با آفریننده جهان است. وی این هوش را توانایی شناخت اصول زندگی (قوانین طبیعی و معنوی) و بنا نهادن زندگی بر اساس قوانین تعریف کرده است. وی اصول زیر را برای هوش معنوی عنوان کرده است: شناخت و تصدیق هوش معنوی؛ یعنی باور داشتن به این مسئله که ما موجوداتی معنوی هستیم و زندگی جسمانی (در این جهان) موقتی است.

محمد پور (۱۳۹۲) به بررسی رابطه هوش معنوی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی در دانش آموزان پرداخت و نتایج تحقیق نشان داد که استفاده از راهبردهای خود تنظیمی موفقیت تحصیلی و خودانگیزی دانش آموزان را پیش‌بینی می‌کند. نقشی که هوش معنوی به‌مراتب مؤثرتر و گسترده‌تر برای پیشرفت در همه امور زندگی ایفا می‌کند. به بیان دیگر این دو سازه، هر دو به مؤلفه‌های شناختی و فرا شناختی و انگیزشی البته با مضامین و رویکردهای متفاوت توجه می‌کنند.

بابایی و عاشوری (۱۳۹۳) به ارتباط راهبردهای یادگیری شناختی و فراشناختی، خودکارآمدی، خلاقیت و هوش هیجانی و معنوی با پیشرفت تحصیلی پرداختند یافته‌ها نشان داد که میان بسط دهی، سازمان‌دهی، تفکر انتقادی، خودنظم دهی فراشناختی، خودکارآمدی، خلاقیت و هوش هیجانی با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود داشت. خودکارآمدی، خودنظم دهی فراشناختی، خلاقیت و هوش هیجانی ۹۴ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی کردند. سهم خودکارآمدی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی بیش از سایر متغیرها بود.

لیف (۲۰۰۳) به بررسی رابطه هوش (معنوی و هیجانی) و یادگیری پرداخت و نتایج نشان داد رابطه مثبت و معناداری میان هوش و یادگیری وجود دارد. بوساکوا، بوساکوا و کلکانی (۲۰۰۶) ساکلوفسکی به بررسی رابطه هوش (معنوی و هیجانی) و یادگیری پرداختند و نتایج حاصل از پژوهش آن‌ها نشان داد رابطه مثبت و معناداری میان هوش و یادگیری وجود دارد.

آساتین، مساتوراس، بیتون و اسابورن (۲۰۱۲)، بیلینگز، لوماس نیز به بررسی رابطه هوش (معنوی و هیجانی) و یادگیری پرداختند و نتایج نشان داد رابطه مثبت و معناداری میان هوش و یادگیری وجود دارد.

روش پژوهش

روش پژوهش از حیث هدف کاربردی و از حیث روش از نوع تحقیقات توصیفی پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش عبارت است از کلیه دانش آموزان متوسطه شهر گرمه در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۴ با نمونه‌ای به حجم ۱۲۰ نفر از طریق جدول مورگان و تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار تحقیق دو پرسشنامه استاندارد هوش معنوی کینگ (۲۰۰۸) و پرسشنامه یادگیری کلب (۱۹۸۵) مورد استفاده قرار گرفت. به منظور محاسبه روایی از روایی محتوایی و برای محاسبه پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج بیانگر روا و پایا بودن پرسشنامه‌ها بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش، از شاخص‌های آمار توصیفی و آزمون‌های آمار استنباطی جهت بررسی و آزمون فرضیه‌ها استفاده شده است. متغیرهای پژوهش دارای زیر مؤلفه‌هایی بودند و به منظور تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات از روش آزمون پیرسون استفاده شد. برای تحلیل کلیه داده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۵ استفاده گردید.

یافته‌ها

بر این اساس یافته‌های پژوهش در دو قسمت ارائه شده است. در قسمت اول به توصیف نمونه‌های پژوهش و یافته‌های توصیفی متغیرهای وابسته پژوهش پرداخته شده است. همچنین در قسمت دوم نیز نتایج حاصل از ارزیابی فرضیه‌های پژوهش آورده شده است.

جدول ۱. سن دانش آموزان

فرآوانی	درصد فرآوانی	فرآوانی تجمعی
۱۵	۳۹	۳۹٫۳
۱۶	۳۴	۷۳٫۳
۱۷	۳۳	۱۰۶٫۵
۱۸	۳۴	۱۴۰٫۰
جمع کل	۱۲۰	۱۴۰٫۰

جدول ۲. جنسیت دانش آموزان

فرآوانی	درصد فرآوانی	فرآوانی تجمعی
دختر	۷۰	۷۰٫۰
پسر	۵۰	۱۲۰٫۰
جمع کل	۱۲۰	۱۲۰٫۰

جدول ۳. آزمون همبستگی جهت بررسی رابطه هوش معنوی و یادگیری

		هوش معنوی	یادگیری
هوش معنوی	ضریب همبستگی	۱	.۴۹۰**
	سطح معنی داری		.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰
یادگیری	ضریب همبستگی	.۴۹۰**	۱
	سطح معنی داری	.۰۰۰	
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰

نتایج آزمون در جدول بالا در قسمت معناداری (Sig:0/000) نشان می‌دهد بین هوش معنوی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین ضریب همبستگی جدول فوق برابر ۰/۴۹ می‌باشد، طبق معیار کوهن بیانگر این است که شدت همبستگی دو متغیر متوسط می‌باشد. از طرفی چون عدد به‌دست آمده مثبت می‌باشد رابطه دو متغیر مستقیم است. به عبارتی دیگر با افزایش هوش معنوی، میزان یادگیری نیز افزایش می‌یابد و بالعکس.

جدول ۴. آزمون همبستگی جهت بررسی تفکر وجودی انتقادی بر یادگیری

		تفکر وجودی انتقادی	یادگیری
تفکر وجودی انتقادی	ضریب همبستگی	۱	.۴۶۶**
	سطح معنی داری		.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰
یادگیری	ضریب همبستگی	.۴۶۶**	۱
	سطح معنی داری	.۰۰۰	
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰

نتایج آزمون در جدول بالا در قسمت معناداری (Sig:0/000) نشان می‌دهد بین تفکر وجودی انتقادی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین ضریب همبستگی جدول فوق برابر 0/466 می‌باشد، طبق معیار کوهن بیانگر این است که شدت همبستگی دو متغیر متوسط می‌باشد. از طرفی چون عدد به‌دست آمده مثبت می‌باشد رابطه دو متغیر مستقیم است. به عبارتی دیگر با افزایش بعد تفکر وجودی انتقادی، میزان یادگیری نیز افزایش می‌یابد و بالعکس.

جدول ۵. آزمون همبستگی جهت بررسی ارائه مفهوم شخصی بر یادگیری

		ارائه مفهوم شخصی	یادگیری
ارائه مفهوم شخصی	ضریب همبستگی	۱	.۳۴۹**
	سطح معنی داری		.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰
یادگیری	ضریب همبستگی	.۳۴۹**	۱
	سطح معنی داری	.۰۰۰	
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰

نتایج آزمون در جدول بالا قسمت معناداری (Sig:0/000) نشان می‌دهد بین ارائه مفهوم شخصی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین ضریب همبستگی جدول فوق برابر ۰/۳۹ می‌باشد، طبق معیار کوهن بیانگر این است که شدت همبستگی دو متغیر متوسط می‌باشد. از طرفی چون عدد به‌دست‌آمده مثبت می‌باشد رابطه دو متغیر مستقیم است. به عبارتی دیگر با افزایش ارائه مفهوم شخصی، میزان یادگیری نیز افزایش می‌یابد و بالعکس.

جدول ۶. آزمون همبستگی جهت بررسی آگاهی بر یادگیری

		آگاهی متعالی	یادگیری
آگاهی متعالی	ضریب همبستگی	۱	.۴۷۳**
	سطح معنی داری		.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰
یادگیری	ضریب همبستگی	.۴۷۳**	۱
	سطح معنی داری	.۰۰۰	
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰

نتایج آزمون در جدول بالا در قسمت معناداری (Sig:0/000) نشان می‌دهد بین آگاهی متعالی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین ضریب همبستگی جدول فوق برابر ۰/۴۷ می‌باشد، طبق معیار کوهن بیانگر این است که شدت همبستگی دو متغیر متوسط می‌باشد. از طرفی چون عدد به‌دست‌آمده مثبت می‌باشد رابطه دو متغیر مستقیم است. به عبارتی دیگر با افزایش بعد آگاهی متعالی، میزان یادگیری نیز افزایش می‌یابد و بالعکس.

جدول ۷. آزمون همبستگی ایجاد موقعیت هوشیاری وجودی انتقادی بر یادگیری

		ایجاد موقعیت هوشیاری	یادگیری
ایجاد موقعیت هوشیاری	ضریب همبستگی	۱	.۳۹۵**
	سطح معنی داری		.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰
یادگیری	ضریب همبستگی	.۳۹۵**	۱
	سطح معنی داری	.۰۰۰	
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰

نتایج آزمون در جدول فوق در قسمت معناداری (Sig:0/000) نشان می‌دهد بین ایجاد موقعیت هوشیاری و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین ضریب همبستگی جدول فوق برابر ۰/۳۹ می‌باشد، طبق معیار کوهن بیانگر این است که شدت همبستگی دو متغیر متوسط می‌باشد. از طرفی چون عدد به‌دست‌آمده مثبت می‌باشد رابطه دو متغیر مستقیم است. به عبارتی دیگر با افزایش بعد ایجاد موقعیت هوشیاری، میزان یادگیری نیز افزایش می‌یابد و بالعکس.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه بین هوش معنوی و یادگیری در بین دانش آموزان متوسطه شهر گرگه است. با توجه به نتایج در خصوص سن دانش آموزان دریافته شد که ۲۸/۳ درصد ۱۶ سال، ۲۷/۵ درصد ۱۷ سال، ۲۴/۲ درصد ۱۵ سال و ۲۰ درصد ۱۸ سال می‌باشند؛ ۵۸/۳ درصد از دانش آموزان دختر و ۴۱/۷ درصد پسر می‌باشند و ۴۳/۳ درصد از دانش آموزان رشته تجربی، ۳۰/۸ درصد ریاضی و ۲۵/۸ درصد انسانی می‌باشند. در بخش استنباطی در فرضیه اصلی دریافتیم بین هوش معنوی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین رابطه دو متغیر مثبت و مستقیم است؛ فرضیه فرعی اول نشان داد بین تفکر وجودی انتقادی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین رابطه دو متغیر مثبت و مستقیم است؛ فرضیه فرعی دوم نشان داد بین اراده مفهوم شخصی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین رابطه دو متغیر مثبت و مستقیم است؛ فرضیه فرعی سوم نشان داد بین آگاهی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین رابطه دو متغیر مثبت و مستقیم است؛ فرضیه فرعی چهارم نشان داد بین ایجاد موقعیت هوشیاری و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین رابطه دو متغیر مثبت و مستقیم است. نتایج نشان داد که نتایج پژوهش حاضر با پژوهش محمد پور (۱۳۹۲)، بابایی و عاشوری (۱۳۹۳)، لیف (۲۰۰۳)، بوساکوا و کلکانی (۲۰۰۶) و تحقیقات آساتین، مساتوراس، بیتون و اسابورن (۲۰۱۲)، همخوانی دارد و تحقیقات نشان دادند که بین هوش معنوی و یادگیری رابطه وجود دارد و همچنین رابطه دو متغیر مثبت و مستقیم است. با توجه به این که پژوهش حاضر در میان دانش آموزان متوسطه بود، پیشنهاد می‌شود که جهت تعمیم بیشتر نتایج پژوهش‌های مشابه در بین دانشجویان صورت گیرد.

منابع

- اکبری، مهرداد؛ معتمدی، عبدالله (۱۳۹۰) بررسی ارتباط بین سبک‌های یادگیری، ویژگی‌های شخصیتی و شیوه‌های حل مسئله در دانشجویان، فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، ۴، ۳، ۱۰-۱.
- برانی بختیاری، محمد (۱۳۹۵). بررسی رابطه ساده و چندگانه متغیرهای خودکارآمدی، عزت نفس و خودپایی و عملکرد تحصیلی در دانش آموزان سال سوم نظام جدید متوسطه شهرستان اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد.
- پناهی، غلامحسین؛ قادی، یحیی، ضرغامی، سعید؛ عبدالهی، محمد حسین (۱۳۹۶). تبیین فلسفه یادگیری با تأکید بر نظریه وینج، پژوهش در نظام‌های آموزشی، شماره ۳۶، ۲۶.
- تقوی، نعمت‌الله (۱۳۹۱). جامعه‌شناسی روستایی، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- جعفریان، صادق؛ مصاومه احمدی و شقایق حیدری (۱۳۹۷). بررسی رابطه سبک یادگیری و مهارت‌های مقابله با استرس نوجوانان، دومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری و تحقیق در علوم تربیتی، مدیریت و روانشناسی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.
- حبیب پور گتایی، کرم؛ صافری شالی، رضا؛ (۱۳۹۴)، راهنمای جامع کاربرد Spss در تحقیقات پیمایشی (تحلیل داده‌های کمی)، انتشارات متفکران.
- سهرابی، فرامرز (۱۳۸۷)، مبانی هوش معنوی، فصلنامه سلامت روان، شماره اول.
- سهرابی، فرامرز؛ هوش معنوی و هوش انسانی، فصلنامه روانشناسی نظامی، سال اول، شماره اول، ص ۶۶.
- سیف، علی اکبر (۱۳۹۰). روان‌شناسی تربیتی. انتشارات عابد تهران.
- شقایق، فرهاد (۱۳۸۶). روانشناسی عمومی، تهران: دانشگاه پیام نور.
- صدقی، پروین (۱۳۸۵). اندیشه‌های نوین تربیتی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، ۲، ۱۱۴-۹۹.
- غیبی، معصومه؛ عارفی، محبوبه؛ دانش، عصمت (۱۳۹۱). رابطه سبک یادگیری و خودکارآمدی دانشجویان گروه‌های تحصیلی، فصلنامه روانشناسی کاربردی، ۶، ۱.
- فریحی، شیروان؛ میرزایی، امیرحسین و شریفی، عیدی (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین هوش معنوی و عزت نفس کارکنان دومین همایش بین‌المللی مدیریت و فرهنگ توسعه، تهران.
- منصور، رضا؛ آل بهبهانی، مرجان؛ اسمعیلی، زهره؛ امجدیان، فرزانه (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش مؤلفه‌های هوش معنوی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مقطع دبیرستان، فصلنامه علمی - پژوهشی توسعه آموزش جندی شاپور، ۱، ۱۵.
- Cheng, M.H.M., Wan, Z.H. (2017). Exploring the effects of classroom learning environment on critical thinking skills and disposition: A study of Hong Kong 12th graders in Liberal Studies, Thinking Skills and Creativity.; 24:152-163
- Ryff, C. D. (2020). Happiness is everything, or is it? Exploration on the meaning of psychological wellbeing. Journal of Personality and Social Psychology, 57(6), 1069-1081.
- Williams, K. (2022). Has the future of marriage arrived? A contemporary examination of gender, marriage and psychological well-being. Journal of Health and Social Behavior, 44, 470-487.
- Zou, W-C., & Dahling, J. (2023). Workplace spirituality buffers the effects of emotional labour on employee well-being. European Journal of Work and Organizational Psychology, 26(5), 768-777.